



## **Petri Cvnæi de Repvblica Hebræorum Libri III**

**Cunaeus, Petrus**

**Lvgd. Batavor., 1632**

Cap. IX. Quid de Meßia perceptum cognitumve habuerint Hebræi in veteri  
Ecclesia. Tota res illa diligentius execussa. Quam pravo more amnia ad  
artem & ad formulas adstringantur.

---

[urn:nbn:de:hbz:466:1-65527](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-65527)



los suos magna mercede unum hoc docent, *Nihil sapere*. Qui plurimos sui similes, hoc est, putidos & nugatores effecerint, ii primas tenent, & nomine admodum insolenti sese appellitant *טורביצי תורה*, quasi tu barbare dixeris, *Qui efficiunt uti lex recubet*, hoc est, quiescat inter eos, & sedem habeat in sola gente Iudaica. Est tamen eorum factio quædam cordatior. ii sunt Karraitæ, qui spretis hominum placitis, Talmudica præcepta pro nugamentis habent, & nihil admittunt, nisi sacri codicis contextum. Sed id hominum genus cæteris Iudæis invisissimum est. Itaque, cum sint oppido pauci, sed ad unum omnes ditissimi, filias suas cum dote summa vix dare nuptum queunt. Hoc, quia ab aliis proditum jam est, non referrem, nisi persæpe nobis movisset risum. Profecto usque adeo bonam mentem ejuravere putidissimi mortalium, uti malint pecuniam, rerum reginam, spernere, quam focerum habere non ineipientem.

## CAPVT IX.

*Quid de Messia perceptum cognitumve habuerint Hebraei in veteri Ecclesia. Tota res illa diligentius excussa. Quam pravo*



*pravo more omnia ad artem & ad formulas adstringantur.*

**I**N superioribus libris, cum Iudæos, post Messiaæ adventum, spreto posthabitosque à numine diceremus, demonstravimus causam ejus rei fuisse summam illorum incredulitatem. Et sane quæ potuit esse desperatio perversitas, quam quod oculis ipsi suis, suisque auribus fidem haud habuerint, cum aderant jam non rerum testimonia signaque, sed res ipsæ? Vtique hoc vindicandum ultricibus pœnis fuit. Nunc libet nobis postliminio regredi in ea tempora, quibus Messiaæ beneficia per imagines modo figuræque, atque per vatum prædictiones significata quondam Hebræis sunt. Enimvero, cum insint in oraculis arcani sensus, cumque oppido arduum sit mortalibus res futuras, nedum earum umbras, intelligere, diu illud inter homines eruditissimos disceptatum est, quid de summo salutis auspice speraverit olim credideritve antiquior illa Hebræorum natio? Habet ea res magnum momentum ad rectam interpretationem totius sacri codicis. adeo late patet illius ambitus. est enim ubi Divus Paulus quædam diversa dicere videtur.

vi  
pa  
qu  
sa  
du  
&  
ri  
re  
st  
se  
g  
n  
r  
f  
e  
r  
i  
c  
r  
i  
:



videtur. atque eadem est velut discrepantia species in aliorum scriptis. Itaque excutienda hæc nobis sunt, haud sane in transcurso. Iuvat enim interdum philologorum spatia relinquere, & in his consistere, quæ sunt sublimioris contemplationis. Eatur, quo nos rerum magnitudo vocat. Nisi semel statuerimus, quod consilium in illis sequamur, semper æstuabimus. Dignus hic vindice nodus est. Et opiniones quidem aliorum non percensebimus. positæ enim in magna varietate sunt. & præterea, nemo dixit quod penitus placeret. Nos nihil cuiquam detrahentes, mediam quandam secuti rationem, patienti via pergemus ad verum. Ac primo quidem de patriarchis deque vatibus dicamus, quos animi sui fiduciam in Messia posuisse, scientiamque habuisse summi mysterii, utique scimus pro certo. Tantæ rei cognitio, quoddam beneficium singulare fuit, quod numinis quidem favor illis tribuerat, sed omnibus haud ex æquo. Minus enim clare hoc quidam sciverunt, etsi sciverunt tamen. Inter omnes, qui per illa tempora vixere, nemo fuit quisquam, qui plus crediderit, quam Abramus. Itaque de illo perquam magnifice ait istud servator hominum,

minum,



minum, *Abraam pater vester gessit ut videret diem istum meum: & vidit, ac gavisus est.* Quid potest pulchrius excogitari? Agitabat ille animo omnia magna atque excelsa: sed munimenta non habebat, quibus insisteret. orbitas enim ejus, quia sine liberis erat, spernebatur. Id angebat viri animum. Audivit vota ejus propitius *Deus*, & progeniem illi pollicitus est, quæ late regnaret. at ille statim hinc aliquid meditatus est, & fore intellexit uti ex se *Messias* oriretur. ita enim *divus Paulus*<sup>1</sup> interpretatur, *Abrahamo dictæ sunt promissiones, & semini ejus.* Non dicit, *Et seminibus*, ut de multis: sed ut de uno, *Et semini tuo, qui est Christus.* In eodem ordine *Iacobum*, *Davidem*, atque alios quosdam, sed paucos, locamus. Quæ cæteris contigit ejusdem rei cognitio, obscurior fuit. idque significatum est illo *Messia* dicto, quod antea quoque citavimus, *Multi vates & justî cupiverunt videre, quæ videtis, & non viderunt.* Vtique, quem venturum sciebant, cernere desiderabant. Hæc fides illorum fuit. Desideravit & *Abrahamus*. Hoc inter eos commune erat. At diversitas in eo est, quod vidit ille, quæ videre

---

<sup>1</sup> *Ad Galat. cap. 3 vers. 16.*

vi  
cu  
Ha  
va  
ex  
fac  
sal  
in  
qu  
ret  
ria  
Et  
str  
qu  
qu  
fu  
est  
ob  
vu  
tic  
qu  
tes  
m  
du  
ve  
no  
sar  
pic  
Pla



videre cæteris haud datum est. *Abraam cupiit videre, & vidit, letatusque est.* Hæc Abrami felicitas profecto non vatum modo, sed angelorum quoque excessit sortem. De qua re nos certos facit divi Petri isthæc oratio. <sup>1</sup> *De qua salute inquisiverunt propheta, scrutantes in quod vel quale tempus prænuntius ille, qui in ipsis erat, spiritus Christi, declararet eventuras Christo perpeffiones, & gloriam illas consecuturam. quibus patefactum est, eos non sibi, sed nobis ea administrare, quæ nunc annuntiata sunt vobis, in quæ desiderant angeli introspicere.* De his, qui sanctæ gentis capita fuere, quique futura vaticinati sunt, ita habendum est, uti diximus. Atque id neutiquam obscurum est. At multitudinem & vulgus piorum si cogites, jam exquisitiore opus oratione est, uti expedias quid crediderint. Nobis haud committendum est, uti ullo pacto sequi videamur quosdam delirantium sectarum duces, homines vanissimos & spiritu vertiginis actos, quorum opinio est, non esse Iudæorum plebem transmissam in eum rerum statum, in quem pios cunctos vindicavit Messæ virtus. Plane enim contra sentimus. Certum est.

---

<sup>1</sup> In 1. epist. cap. 1. v. 10.



est, indubitatumque, quod Apostolus ait Hebræis suis, in capite nono, *ob id novi fœderis mediator est, ut morte intercedente in redemptionem earum pravationum, quæ fuerant sub prioro testamento, promissam æternam hereditatem acciperent, qui vocati erant.* Enimvero ait expiatum esse, quod ante deliquerant Iudæi. Neque alio pertinet, quod scribitur ad Galatas, in capite tertio, *Antequam venisset fides, sub legis presidio tenebamur, conclusi in eam fidem, quæ erat revelanda.* Hæc negare, id vero esset ad summum vecordiæ venisse. Non sumus tam imprudentes. Scimus illis obtigisse cœlestia bona. Sed de fide eorum, dispiciendum amplius est. Age igitur, primo consideremus, an non potuerint illis hæc omnia obtingere etiam sine sacra fide? Mox, ubi hoc palam fuerit, reliquum erit, uti & fuisse in illis aliquam fidem, & cuiusmodi ea fuerit, ostendamus. De priori capite sic statuimus; etiamsi multitudo nihil cognitum perceptumve habuisset de Messia, nihilo tamen minus cœlestem beatitudinem dari illis potuisse propter patriarchas, qui Messiam mente intuiti sunt, & fœderis hanc promissionem accepere à numine, *Ero Deus vester & posteritatis vestræ.* Hinc persæ-



persæpe Israëlitæ in sacro codice, cum  
 veniam ab irato Deo, & insuper ma-  
 gna impetrant beneficia, cœlesti voce  
 monentur, uti hoc totum acceptum  
 ferant majoribus suis, Abramo, Isaco,  
 Iacobo. Creber ille sermo est in Penta-  
 teucho, & in vatum scriptis. Porro  
 fœderis illius, quod cum patriarchis  
 sancitum diximus, sponsor Messias  
 fuit, qui ob eam causam à vate appella-  
 tur *angelus fœderis*. Quare, quod si mul-  
 titudini Israëlitarum data sic salus es-  
 set, propter Messiam data esset, pro-  
 fuissetque hoc illis, quod maiores eo-  
 rum tantis promissis quondam habue-  
 rant fidem. Et vero, qui hoc diceret,  
 nihil faceret insolenter, siquidem  
 etiam bene esse infantibus illis existi-  
 mamus, quorum nascentia fata mors  
 abrumpit in vitæ limine. valet enim  
 illis ad salutem pietas parentum, us-  
 que adeo certe, uti divus Paulus dicat,  
 liberos, qui nati ex altero parente im-  
 pio sunt, sanctos tamen esse propter  
 alterius fidem. Locus est in epist. 1. ad  
 Corinth. in c. 7. *Maritus incredulus  
 sanctificatus est in uxore, & uxor incre-  
 dula sanctificata est in viro. alioqui certe  
 liberi vestri impuri essent. nunc autem,  
 sancti sunt.* Non ignoro equidem, ex-  
 tare scripta gravissimorum homi-  
 num,

num,

stolus  
 ob id  
 inter-  
 vari-  
 testia-  
 itatem  
 nvero  
 lique-  
 quod  
 ertio,  
 trasi-  
 que  
 ro ef-  
 Non  
 as illis  
 de eo.  
 Age  
 non  
 ngere  
 i hoc  
 , suis-  
 modi  
 capi-  
 o ni-  
 uisset  
 cele-  
 uisse  
 fiam  
 nanc  
 , Ero  
 Hinc  
 ersæ-



num, qui in infantibus, uti captus eorum est, inesse quandam sacrae fidei vim tradunt. Sed hoc tam fatuum est, ut flagris castigari dignum sit. Apostoli enim vox est, <sup>I</sup> ὅτι ἡ πίστις ἐξ ἀκοῆς, ex auditione fidem esse. addamus nos, etiam ab assensu. Agant vero illi, quorum est istud delirium, & memoriam pueritiae suae, quoad possunt, repetant ultimam. Sane haud dicent se vel illo tempore, cum inter aequales primulum ludere inciperent, quicquam magnopere compertum habuisse de summo religionis mysterio. aut, si dixerint, tum vero mihi incedant cum manicata tunica. Ita decet profecto. nam ab incunabulis sapiunt. Cæterum, haud abs re est, quod Israelitas cum infantibus composui. Causa enim, cur numinis jussu in Arabum desertis per Moysen lata lex sit, hæc fuit, uti religionum ritus quidam caeremoniæque extarent, iisque se elementis infans solaretur populus, donec in terras venisset promissus majoribus ipsorum Messias. Præclare divus Paulus ad Galatas ait in hunc modum: *Lex transgressionum gratia addita est, usque dum venisset semen illud, cui facta est promiss-*

---

<sup>I</sup> Ad Rom. 10. v. 17.



*promissio. Et paulo post: Lex nos, velut pueros, manu duxit ad Christum. Sed apertissime, in cap. 4: Nos, cum essemus infantes, sub elementis mundi eramus in servitutem redacti. Ea elementa ibidem infirma & egena appellantur, quæ relinquere, & solidam veramque doctrinam capessere iussi sunt mortales, cum Messias venisset. quippe scriptum alibi est, Mortui cum Christo estis & defuncti elementis mundi. Quare, qui hodie supersunt Iudæi, non amplius pueri sunt, nec sub pædagogo vivunt. Atque adeo, non pertinent nunc ad eos illa beneficia, quæ olim rudi infantique plebi propter majores dari potuisse diximus. Venit enim ille dies, qui virile quiddam atque consummatum ab illis requirit. Ex his, quæ retulimus, constat, fœdus olim duplex fuisse. Alterum cum patriarchis factum est, idque sancivit Deus promissionibus, quæ de Messia sunt. Hinc illa sunt in epistola ad Galat. <sup>1</sup> Abrahamo dictæ sunt promissiones. pactioem autem confirmatam ante à Deo respectu Christi, Lex post annos 430 lata non facit irritam, ut aboleat promissionem. Et in commentariis Actuum Apostolicorum dicitur, Nos vobis, lata*

Z portan-

<sup>1</sup> In cap. 3. vers. 16. & 17.



portantes, annuntiamus eam promissionem, qua facta Patribus est. Alterum fœdus cum multitudine pepigit Deus, sanxitque legislatione. In eo fœdere pariter, uti in priore, promissiones quasdam fecit Deus, sed earum rerum, quas ideo desperabat populus, quia vivere ex legis præscripto non poterat. Conanti enim officiebat naturæ infirmitas. Itaque quod scriptor Epistolæ ad Hebræos ait in capite octavo, *Christus excellentius ministerium sortitus est, quo præstantioris est fœderis intercessor, quod præstantioribus promissis sancitum est*: sane illic novi testamenti pactio non componitur cum fœdere, quod datum patriarchis est, sed cum eo, quod diu postea sancitum lege est. Locus ille obscurissimus est, & nisi commode sic, uti jam subjiciemus, explicetur, tenebras offundet sacræ scripturæ. Enimvero ita res est. Novi testamenti tabulæ haud promittunt res meliores, quam olim promissæ patriarchis fuere, neque *novum* dicitur testamentum, quasi veterem pactionem cum Abrahamo factam abroget, sed quia illius vi aboletur alterum illud fœdus, quod cccc xxx annis post priorem pactionem sancitum legibus est, in quo promissiones quidem fiunt populo,



pulo, sed quas *deteriores* appellat Apostolus, quia conditionem illis adiecerat legislator, quam præstare nemo poterat, *Qui fecerit ea, vivet in eis.* At de Abrahamo, cui in priorè pactione promissus Messias est, ait sacer spiritus in Genesi, *Credidit, & justus habitus est.* Hæc cum hunc in modum de priorè illo capite dici perquam probabiliter possint, pergamus ad alterum, probemusque fuisse olim quandam fidei vim in multitudine piorum. Ac primo quidem, quæ in universum vulgus Israelitarum credere necesse habuit, ea ferme istiusmodi sunt; Dei virtute res posse maximas & admirandas perfici; certa esse illius promissa: colendum illum non vultu & fronte, quibus simulatio facillime sustinetur, sed animi obsequio: eam gloriam, eas opes esse pulcherrimas. Plura ejus generis referri queunt, cum ejus rei multæ sint magnæque affinitates. Sed nos nullis terminis eam circumscribimus. Ridicula superstitio est, de definitionibus semper sollicitum esse. Quædam enim haud recte limitantur. Ita rerum indoles fert. Profecto doctores umbratici, qui omnia in formulas includunt, sæpe in arctum desiliunt, unde pedem referre haud finit pudor, & incepti



lex. Hinc discordia, iræque, & nulla modestia contentionis. Apostoli & Euangeliorum scriptores, si brevi usura lucis ad mortalium cœtus redirent, mirarentur ad libros suos interpretandos tot esse analyses methodosque, & ex sophistarum nugis tot insanas moles convectatas. Divina quædam res est in eorum scriptis. horrida illa simplicitas, quam olim tanto quisque felicius secutus est hercle, quanto propius tempora illorum attigit. Nunc, in hoc mundi senio, postquam intra famelicæ artis spatia sterimus, levibus atque inanibus præceptis effectum est, uti corpus divinæ sapientiæ enervaretur & caderet. Sed non est hic nobis declamandum. Ad fiduciam illam, quam in universum ponere in Dei virtute promissionibusque debuit gens Israelitica, pertinent verba disertissima Divi Pauli in epistola ad Hebræos, aut quocunque nomine appellandus is author est, qui epistolam scripsit ad Hebræos: <sup>1</sup> *Nobis evangelizatum est, sicut & illis. Sed non profuit illis auditus sermo: quippe qui fide contemperatus non fuerit apud eos, qui audierant. Oratione usus est haud admodum adstricta.*

---

<sup>1</sup> cap. 4. v. 2.



ta. Nam, si veteres Israelitas spectes, Euangelismum appellat, promissionem quietarum sedium, quas in Cananæa sibi fore intellexerant ii, qui cum Mose Ægyptum reliquerunt. Illis autem sedibus plerique haud potiti sunt, hanc ob causam, quia in vastissimo deserto, inter varios casus, rerumque inter discrimina, identidem in querelas quasdam & seditiosas voces erumpebat incauta mortalitas, neque durare fortiter, aut semet rebus servare lætioribus poterat. Paulo ante<sup>1</sup> dixit divinus scriptor, *Quibus autem iuravit, non ingressuros eos in requiem, nisi iis, qui non obedierant?* Nimirum hoc ait, exclusos fuisse eos, qui *immorigeri fuere*. Itaque fides, de qua ibi sermo est, fuit obsequium: incredulitas autem, contumacia erat & inobsequens affectus. Sed incredulitatis illius indoles manifestior est in illis verbis, quæ ibidem<sup>2</sup> scriptor epistolæ recitat ex Psalmo nonagesimo & quinto: *In deserto tentaverunt me patres vestri, probaverunt me, & viderunt opera mea quadraginta annis. quapropter insensus fui nationi isti, & dixi: semper errant corde, ne-*

Z 3

que

<sup>1</sup> Hebr. cap. 3. vers. 18. <sup>2</sup> Ad Hebr. cap. 3. vers. 9. & 10.



que cognoverunt vias meas. Rursum vero ibidem, atque ex eodem Psalmo, alterum quendam melioremque eruit euangelismum: cui quisquis fidem haberet, is non Cananæ sedes animo contemplaretur, sed æternam cœlestemque quietem, quam non Iosua, sed Messias, summus rex, suis civibus conficit. Hoc est <sup>1</sup> in illis verbis, *si Iosua eos in requie collocasset, nequaquam de alio posthac die locutus fuisset. itaque reliquus est aliquis sabbatismus populo Dei.* Enimvero ait eos, qui Iosua duce in Cananæam venerunt, tamen propterea non frui cœlesti requie. Atqui jam dixit eos per fidem venisse in Cananæam. Ex quo profecto palam fit, fidem eam, quæ in Messiam est, haud ex omni parte eandem esse cum ista, quæ in universum Dei adhibetur promissionibus. Certe quidem ipse Moses prohibitus tranquillis Cananensium sedibus est, quia numinis diffidebat virtuti, cum saxum feriret. Hæc fuit mera incredulitas, & expresse id scriptum est in capite vicesimo Numerorum. at idem tamen ille quantam spem in Messix meritis habuerit, discimus ex illis verbis; <sup>2</sup> *Moses majores divitias arbitra-*

---

<sup>1</sup> cap. 4. vers. 8. <sup>2</sup> cap. 11. vers. 26.



*arbitratus est probrum Christi, quam Ægyptiorum thesauros: concitabat enim oculos in mercedem, quæ sibi daretur.* Itaque quidquid de veterum Israelitarum incredulitate in capite tertio & quarto dicit Apostolus, id vero caute accipiendum est. Monet enim sui seculi Hebræos, magnopere providendum esse, ne illis ad capeſſenda bona cœlestia obſit ſua incredulitas, quoniam profecto majores eorum, poſtquam Deum irritaviſſent, excluſi fuere beata illa regione, quæ meliorem hanc cœleſtemque patriam figurabat. Hæc eſt ſimpliciſſima interpretatio illius loci, ex quo nunquam fore ſperaveram uti me expedirem. Omnis iſte ſermo nihil aliud niſi levitatem vanitatemque Hebræorum ſignificat, qui in Arabum deſertis, vitio humani ingenii, sæpe lapſi graviter ſunt, & mala ſibi ſua accerſivere.

Quanquam haud fuit ſane majus animi robur in illis, qui terram promiſſam intraverunt, quique ſacra illuc & religionum tranſtulerunt cæremonias. Extant de eo populo querelæ numinis adeo multæ, uti in vatium libris utramque paginam faciant. Utique, ſi omnia perfequi vellemus, magna nos circumflueret rerum copia. Sed breviter rem edifferit Sulpicius Severus, epi-



scopus sanctissimus, & Augustino iudice, vir doctrina atque sapientia pol-  
 lens. Ejus verba, quia elegantissima  
 sunt, huc transcribam. *Semper Hebraei,*  
*inquit, in secundis rebus immemores ce-*  
*lestium beneficiorum, idolis supplicabant:*  
*in adversis, Deo. Vnde, cum reputare in*  
*animo soleo, populum tot beneficiis Dei ob-*  
*ligatum, tot cladibus, cum peccaret, coer-*  
*citum, expertumque & misericordiam &*  
*severitatem Dei, nequaquam fuisse emen-*  
*datum, & cum semper veniam erroris ac-*  
*ciperet, semper peccasse post veniam: nihil*  
*mirum videri potest, Christum ab his non*  
*esse receptum, cum jam inde ab initio to-*  
*ties in dominum rebelles deprehendantur.*  
*magisque mirum est, illis semper peccan-*  
*tibus, nunquam Dei, si quando eum im-*  
*ploraverunt, defuisse clementiam. Satis*  
 diximus de fide, quam in universum  
 Dei verbis commodare vetus Hebræo-  
 rum debuit populus. Nunc tandem,  
 quod caput rei erat, etiam illud dici-  
 mus, plebem piorum olim, antequam  
 Messias venisset, de Messia quiddam  
 certum cognovisse atque credidisse. Id  
 demonstrari paucissimis quidem testi-  
 moniis, sed demonstrari tamen potest.  
 In capite quarto Evangelii, quod scri-  
 ptum à Ioanne est, muliercula Sama-  
 ritana ex communi & recepta pridem  
 homi-



hominum opinione, Messia, quem venisse ignorat, sic affatur, *Novimus Messiam venturum, cum venerit ille, omnia nobis annuntiabat.* Erant Samaritani residua pars Israelitarum, quos à ludæis olim Hieroboamus avulserat. itaque ignorare non poterant quod vulgo cuncti Hebræi super hac re senserunt. Luculenter Apostolus in capite undecimo epistolæ ad Hebræos, fidem eam describit, cujus vim ingentem in omnibus piis fuisse ait. Ejus descriptio est istiusmodi, *fides est illud, quo extant, quæ sperantur, & quæ demonstrat, quæ non videntur.* Subjicit exhinc, *ob hanc elogio ornati sunt prisca illi.* Post hæc, omnis ævi fastos percurrit. Fidei autem hujus laudem non summis modo populi ductoribus, sed plebi quoque Israeliticæ tribuit, quæ Dei jussis obsecuta, Ægyptum reliquit. ait enim: *per fidem transiverunt rubrum mare, velut per siccam terram.* Sane non possumus cogitare populum illum corpori tantum & sensibus fuisse deditum, cum eadem fides illi adscribatur, per quam alii heroes, qui in illo capite recensentur, Messiam & cœlestia contemplati sunt. Extat hercle ibi <sup>1</sup> illud quod de

Z 5 Mose

<sup>1</sup> In Epist. ad Heb. cap. 11. v. 26.



Mose jam recitavimus, qui divitias *præ-*  
*tavit esse probrum Christi.* Et de aliis ibi-  
dem dicitur, *Secundū fidem mortui sunt*  
*isti omnes, eminus promissa consecrati, ac*  
*professi se hospites & advenas esse in terra.*  
*meliozem enim patriam expetebant, hoc*  
*est, cælestem.* De Iosepho quoque illud  
ibidem haud de nihilo est; *Per fidem*  
*Ioseph moriens de egressu filiorum Israel*  
*meminit: deque ossibus suis mandavit.*  
Enimvero sciebat ille fore, ut in Ca-  
nanensium sedibus olim Messia infantia  
vagiret. itaque quiescere illic sua  
ossa voluit. Alioqui valde hæc profecto  
inepta sollicitudo fuisset hominis  
sapientissimi. Quid enim interest quo  
loco sepeliare, cum nec illud tua inter-  
sit, an sepeliare? Semel hoc benefi-  
cium dedit morientibus Deus. cælo  
teguntur, quos urna non tegit. Mæce-  
nas, cætera vita mollissimus, hoc  
unum viriliter dixit,

*Nec tumulum curo: sepelit natura  
relictos.*

Nondum illud retuli, quod amplissi-  
mis verbis de plebe Israelitica scribit  
ad Corinthios D. Paulus; <sup>1</sup> *patres nostri*  
*omnes eandem escam spiritualem ederunt,*  
*& omnes eundem potum spiritualem bi-*  
*berunt.*

---

<sup>1</sup> *In 1. epist. cap. 10. vers. 3. & 4.*



berunt. bibebant enim ex sequente spiritua-  
 li petra. petra vero erat Christus. Etiam,  
 quæ sequuntur mox, sine piaculo non  
 possunt omitti: Ne tentemus Christum,  
 sicut quidam patrum tentarunt, & à ser-  
 pentibus perierunt. Iam pervenisse ad  
 calcem videbamur, cum incidit in  
 mentem nobis, nondum rem omnem  
 nos enodavisse. Etenim extat Divi Pau-  
 li oratio ad Corinthios, quæ confuta-  
 re id omne videtur, quod hætenus di-  
 ctum à nobis est. Verba sunt; <sup>1</sup> *Moses*  
*imponebat velamen faciei suæ, ne intue-*  
*rentur filii Israel eis τὸ τέλος* ἡ καταρ-  
*γυμύς, in finem ejus, quod aboletur.*  
 Iam dubium neutiquam est, quin ve-  
 lamen Moïsis, cæcitas sit Iudæorum.  
 τὸ καταργούμενον, est lex, cujus vis  
 nunc cessat. finis autem ἡ καταργούμενη  
 est Messias. de quo scribitur ad Roma-  
 nos; <sup>2</sup> *τέλος νόμου Χριστός, finis legis*  
*est Christus.* Sed profecto hæc res nul-  
 lum momentum trahit, neque causæ  
 est, cur sententiam mutemus. Non  
 enim ait eruditissimus Apostolorum,  
 Iudæos nihil de Christo cognovisse:  
 sed hoc vult, nescivisse eos quodnam  
 fuerit Dei consilium, cum legem fer-  
 ret. Lex

<sup>1</sup> In 2 epist. cap. 3. vers. 13. <sup>2</sup> In cap.  
 10. vers. 4.



ret. Lex enim cæremoniæque omnes Christum spectabant. idque erat mysterium admirabile, & quod Iudæi de plebe olim haud intellexerunt. & tamen venturum Messiam, atque res lapsas fessasque restauraturum didicerant cuncti, ex vaticiniis utique, non ex lege. Hæc nos, quæ in sacro codice observamus de re intricatissima, ingenue sic publicare neutiquam veriti sumus. Diximus autem neque omnia, neque nihil. De singulis operose disputare, atque argutias ferere, nostrum haud est, sed nec cuiusquam sani hominis. Non debet cælestis sapientia in has angustias ex sua maiestate detrahi. Nec vero ipsi, quibus hoc facere cura est, quidquam magnopere proficiunt. Nihil enim sibi, nisi flexus disponunt, quos cum magna molestia debeant relegere.

F I N I S.















